

Sygn. akt II UK 294/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Gudowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku H. W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 lutego 2014 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 7 listopada 2012 r.,

1. oddała skargę kasacyjną

**2. przyznaje adwokatowi, J. M. - Spółka Adwokacka od Sądu
Apelacyjnego kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) powiększoną o
stawkę podatku od towarów i usług tytułem nieopłaconej pomocy
prawnej w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 listopada 2012 r. Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację H. W. od wyroku Sądu Okręgowego, Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w T. z dnia 7 marca 2012 r., oddalającego jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 25 listopada 2011 r. w przedmiocie odmowy ustalenia prawa do emerytury. Zakreślając przedmiot sporu jako spełnianie przesłanki osiągnięcia w dniu 1 stycznia 1999 r. wymaganego w przepisach dotychczasowych okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach wynoszącego 15 lat (art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.; dalej „ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych”), Sąd pierwszej instancji ustalił, że skarżący pracował w jednym zakładzie pracy – B. Przedsiębiorstwie Instalacji Przemysłowych B. od 1967 do 1994 r. Po ukończeniu szkoły przyzakładowej uzyskał wykształcenie w zawodzie montera instalacji sanitarnych. W dniu 15 czerwca 1970 r. rozpoczął staż na stanowisku montera wewnętrznych instalacji sanitarnych i gazowych. Po zakończeniu stażu powierzano mu stanowiska montera o specjalizacjach według poszczególnych angaży - wewnętrznych instalacji sanitarnych i gazowych, centralnego ogrzewania, wodno-kanalizacyjnego, instalacji przemysłowych, centralnego ogrzewania, wewnętrznych instalacji sanitarnych i ogrzewczych, wewnętrznych instalacji sanitarnych i ogrzewczych-spawacza, ogrzewania, wewnętrznych instalacji sanitarnych i ogrzewczych, centralnego ogrzewania oraz izolacji.

Zeznania świadków stały się podstawą stwierdzenia niezgodności formalnych angaży z rzeczywistym stanowiskiem pracy skarżącego, który już na stażu został przydzielony do pracy w kierownictwie budowy kotłów do brygady izolacyjnej, w której pracował do końca zatrudnienia. Nie wykonywał prac monterskich przy zakładaniu instalacji sanitarnych, grzewczych, wodno-kanalizacyjnych, lecz izolację wybudowanych instalacji i rurociągów, przede wszystkim ciepłych, energetycznych i spalinowych, kotłów oraz kominów. Prace izolatorskie odbywały się w zależności od położenia danej instalacji, w wykopach do 1,5 m, na powierzchni albo na wysokości, przy czym każda z nich zajmowała trzecią część prac na każdej budowie. Pracował również przy budowie kotłów, a

także sporadycznie przy montażu kominów (na wysokościach do 40-60 metrów). Łącznie wszystkie te prace składały się na jego obowiązki wykonywane stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Przyporządkowując czynności pracownicze ubezpieczonego opisane w zeznaniach świadków jako wykonywane na stanowisku monter–izolarza do wymienionych w załącznikach do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej „rozporządzenie”) Sąd pierwszej instancji zauważył, że prace przy montażu instalacji grzewczych są zaliczane do prac w warunkach szczególnych tylko wówczas, gdy są wykonywane w głębokich wykopach (wykaz A, dział V, poz. 1 załącznika nr 1 do rozporządzenia i wykaz A, dział V, poz. 1 pkt 6 załącznika nr 1 do zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r. w sprawie wykazu stanowisk pracy w zakładach pracy nadzorowanych przez Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach uprawniające do wcześniejszego przejścia na emeryturę oraz do wzrostu emerytury lub renty, Dz. Urz. MB i PMB nr 3, poz. 6, dalej „zarządzenie”). Z kolei prace przy montażu na wysokościach zaliczane są do prac w warunkach szczególnych, jeżeli przebiegają przy montażu urządzeń i konstrukcji metalowych bądź żelbetonowych i prefabrykatów (wykaz A, dział V, poz. 5 załącznika do rozporządzenia i wykaz A, dział V, poz. 5, załącznika nr 1 do zarządzenia, pkt 1 - monter urządzeń i konstrukcji metalowych na wysokościach i pkt 2 - monter konstrukcji żelbetonowych i prefabrykatów na wysokościach). Do prac w warunkach szczególnych zalicza się budowę i remont chłodni kominowych i kominów, lecz na stanowiskach monter urządzeń i konstrukcji metalowych (wykaz A, dział V, poz. 2 załącznika do rozporządzenia i wykaz A, dział V, poz. 2, pkt 1 załącznika do zarządzenia). Skonstatował, że nie wszystkie prace wykonywane przez ubezpieczonego miały charakter prac w warunkach szczególnych, a prace o takim charakterze były wykonywane tylko pośród wielu, a zatem nie w pełnym wymiarze czasu pracy.

Sąd drugiej instancji podzielił i przyjął za własne ustalenia Sądu pierwszej instancji, a wobec nich stwierdził, że pracy ubezpieczonego polegającej na

izolowaniu rurociągów nie można utożsamiać z pracami przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości, o których mowa w poz. 5, Działu V, wykazu A - załącznika do rozporządzenia oraz przy budowie i remoncie chłodni kominowych i kominów, o których mowa w wykazie A, dziale V, poz. 2 załącznika, ponieważ tych konstrukcji nie montował. Podkreślając niedopuszczalność rozszerzającej wykładni przepisów rozporządzenia przez kwalifikowanie prac wykonywanych przez ubezpieczonego w oderwaniu od stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac wykonywanych w szczególnych warunkach, wskazał, że ubezpieczony był zatrudniony w przedsiębiorstwie budowlanym, a nie w przedsiębiorstwie sektora energetycznego, a więc wykonywanych przez niego prac nie zalicza się do działu II wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia. Stwierdził, że stanowiska określone w dokumentach zatrudnienia ubezpieczonego nie są wymienione w przepisach resortowych budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych wymieniających stanowiska pracy w zakładach pracy nadzorowanych przez Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości, zawierająca wniosek o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy albo o uchylenie w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroków sądów obydwu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego – art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia polegającego na odmowie przyznania prawa do emerytury ze względu na niespełnienie warunku 15 lat pracy w szczególnych warunkach oraz art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy w związku z § 1 ust. 2 rozporządzenia w związku z § 1 pkt 1 zarządzenia przez stwierdzenie, że stanowisko montera izolacji nie jest wymienione w powołanych przepisach resortowych, podczas gdy „monter izolacji ciepłochłonnych” wymieniony został w pkt 15, poz. 32 w ramach „prac antykorozyjnych i termoizolacyjnych urządzeń i instalacji technologicznych” w załączniku do zarządzenia w dziale V „Chemia”.

Skarżący zarzucił błąd w wykładni przepisów dotyczących wykonywania przez niego konkretnych rodzajów prac w szczególnych warunkach przez ścisłe

przyporządkowanie ich jako wykonywanych w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych. Stwierdził, że z prawidłowo ustalonego stanu faktycznego wynikało, iż w różnych okresach, jako pracownik budownictwa przemysłowego, wykonywał prace izolatorskie na budowach w różnych branżach; w branży chemicznej i energetycznej. Prace te należało zatem zakwalifikować odpowiednio jako „prace antykorozyjne i termoizolacyjne urządzeń i instalacji technologicznych” wymienione w pkt 38 działu IV „Chemia” wykazu A załącznika do rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego lub jako „prace przy wytwarzaniu i przesyłaniu energii elektrycznej i cieplnej oraz przy montażu, remoncie i eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych i ciepłych” zawarte w dziale II „W energetyce” wykazu A załącznika do powyższego rozporządzenia. Skarżący podniósł, że jakkolwiek decydujące znaczenie mają przepisy rozporządzenia, to wykonywane przez niego prace można przyporządkować także pomocniczo, wymienionemu w resortowym wykazie stanowisk pracy stanowisku „monter izolacji ciepłochłonnych”, gdyż jest to stanowisko najlepiej odpowiadające faktycznie wykonywanej przez niego pracy. Stwierdził, że prawidłowa, antydyskryminacyjna, wykładnia wskazanych przepisów prowadzi do wniosku, że pracę wykonywał w przedsiębiorstwach energetycznych oraz chemicznych, a także w przedsiębiorstwach innych branż przy instalacjach energetycznych, a nie ma różnicy w charakterze pracy monter izolacji ciepłochłonnych, który montuje izolacje na instalacjach zakładów chemicznych jako pracownik tego przedsiębiorstwa chemicznego i pracy monter izolacji ciepłochłonnych, wykonującego tę samą pracę, jako pracownik przedsiębiorstwa budownictwa przemysłowego na zlecenie przedsiębiorstwa chemicznego. Obaj powinni być traktowani równo, a ich uprawnienia emerytalne nie powinny zależeć od tego, kim był ich bezpośredni pracodawca.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wykonywanie pracy w szczególnych warunkach stanowi element stanu faktycznego, którego ustaleniem przez sądy *a quo* Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 *in fine* k.p.c.). Skarżący nie przedstawił wymaganego przez rozporządzenie kwalifikowanego potwierdzenia przez pracodawcę, że jego praca

należała do prac objętych wykazem A załącznika do rozporządzenia. Ustalenia rodzaju wykonywanej przez niego pracy dokonano na podstawie osobowych środków dowodowych przeciwko osnowie dokumentów (art. 473 § 1 k.p.c.; por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1998 r., II UKN 357/98, OSNAPiUS 2000, nr 3, poz. 112, oraz uchwały z dnia 27 maja 1985 r., III UZP 5/85, SP 1985 nr 11, s. 22 i z dnia 10 marca 1984 r., III UZP 6/84 i z dnia 21 września 1984 r., III UZP 48/84 – niepublikowane). W niniejszej sprawie, w której zeznania świadków zaprzeczyły zapisom w dokumentacji pracowniczej obejmującej ok. 30 lat zatrudnienia skarżącego, Sąd drugiej instancji zyskał tylko potwierdzenie, że wnioskodawca wykonywał te same prace co pozostali monterzy izolacji, a nie wykonywał prac *stricte* monterskich. Jeżeli z akt osobowych pracownika domagającego się prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie wynika zatrudnienie na stanowisku wymienionym w wykazie stanowiącym załącznik do właściwego zarządzenia resortowego, wymagane jest wykazanie, że wykonywał prace uwzględnione w dziale odpowiadającym branży pracodawcy wymienione w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W związku z tym istotne są ustalenia stanowiące podstawę faktyczną wyroku tego Sądu, że praca skarżącego – jak sam twierdził i co potwierdzili świadkowie, tożsama ze stanowiskiem montera izolacji – nie była wykonywana w warunkach opisanych w dziale V wykazu A załącznika do rozporządzenia, wymieniającego prace w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych.

Zatrudnienie w szczególnych warunkach ocenia się według przepisów dotychczasowych, do których odsyła art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002, nr 10, poz. 243) wskazał, że odesłanie dotyczy rodzajów prac, stanowisk, warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury, o których mowa w § 2 ust. 1 rozporządzenia, stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w warunkach wyszczególnionych w

wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Treść wykazów stanowi odniesienie dla ustalenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach także po wprowadzeniu ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 56, poz. 498) definicji podmiotów uprawnień określonych w art. 184 ustawy, jako pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia.

Tworzenie w drodze wykładni prawa norm ustalających stanowiska pracy w szczególnych warunkach poza ustalonym wykazem, tylko ze względu na podobieństwo czynności wykonywanych na stanowiskach pracy niewymienionych w wykazach, jest niedopuszczalne. Uwzględniając nawet, że dział „Budownictwo” jest branżą szczególnego rodzaju, gdyż prace budowlane mogą być prowadzone w obiektach zarządzanych przez inny pion, prace te nie mogą być kwalifikowane jako prace w innych działach. Właściwa jest jedynie taka interpretacja, którą zresztą przyjął Sąd drugiej instancji, że wykonywanie pracy w szczególnych warunkach należy oceniać według wykazów stanowiących załączniki do utrzymanego w mocy rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004, nr 22, poz. 392 i z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006, nr 19-20, poz. 306). Przyporządkowanie w nim konkretnego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Nie chodzi przy tym o pracę w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03, OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz. U. Nr 144, poz. 1530), lecz o wyodrębnienie tych prac o charakterze stanowiskowo-branżowym. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym

akcie prawnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, niepublikowany). Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe i należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09 i I UK 24/09, niepublikowane oraz z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, niepublikowany). W określeniu rodzaju pracy uzasadniającej prawo do świadczeń na zasadach rozporządzenia chodzi wyłącznie o rodzaj pracy określony w § 4-15 rozporządzenia oraz wykonywanie jej na stanowisku przypisanym do działu przemysłu umieszczonego w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2012 r., I UK 549/12, niepublikowany oraz z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12, OSNP 2014, nr 1, poz. 111).

Propozycja wykładni tych przepisów w sposób odbiegający od ich brzmienia i systematyki jest próbą zmiany ustaleń faktycznych, zresztą merytorycznie chybioną, gdyż nie jest trafne stwierdzenie, że ubezpieczony w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy był narażony na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni w energetyce lub w chemii. Dążenie skarżącego do zakwalifikowania jego pracy jako wykonywanej w szczególnych warunkach, skoncentrowane na dobraniu odpowiedniego przepisu do oceny charakteru rzeczywiście wykonywanych czynności, nie mogło się powieść. Sąd drugiej instancji prawidłowo odniósł prace montera izolacji wykonywane przez ubezpieczonego do rodzaju prac lub stanowisk wymienionych w przepisach, do których ustawodawca odwołał się w art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Sąd, oceniając wykonywaną przez skarżącego pracę w odniesieniu do wykazu prac w szczególnych warunkach wymienionych w dziale V wykazu A – załącznika do rozporządzenia, nie naruszył wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów. Odmowa zastosowania innych przepisów rozporządzenia (innych działów wykazu A) nie może być podważona ze względu na zakres logiczny pojęcia „rodzaj pracy”, którym posłużono się w rozporządzeniu. Obejmuje on co najmniej jedno, a zwykle wiele stanowisk, na

których praca co do rodzaju, wykonywanych czynności oraz charakteru narażenia na szkodliwe czynniki została opisana w poszczególnych działach. Nie ma relacji odwrotnej i nie jest możliwe uznanie za pracę w warunkach szczególnych pracy na jednym stanowisku, podczas której wykonywane są różne czynności odpowiadające pracom wymienionym w różnych działach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392 i z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006, nr 19-20, poz. 306).

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną (art. 398¹⁴ k.p.c.).